

Kustantajien trendit tutuksi Hollannissa

Matkapäiväkirja 9.-12.5.2006

STKS:n kausijulkaisutyöryhmän opintomatkasta Hollantiin

Mikko Laitinen

Kausijulkaisutyöryhmän opintomatkan kohteeksi valittiin Hollanti, koska sieltä löytyvät on keskeiset kausijulkaisualueen vaikuttajat, kustantajat ja lehtivälittäjät sekä FinELibin kaltainen, mutta siitä myös monella tapaa poikkeava yliopisto- ja tieteellisiä kirjastoja palveleva lisensointisäätiö.

Vierailukohteina olivat Elsevier, EBSCO, Swets sekä SURF-säätiö. Uusina kehityssuuntina yritysten esittelyissä näkyivät muun muassa yhä suuremmat tietokannat, monihakupalvelut, painettujen kausijulkaisujen käsittelyn lisäpalvelut sekä syventyvä käyttäjien ja yritysten välinen yhteistyö palvelujen suunnittelussa ja tuotekehityksessä.

Hollannissa oli toukokuussa täysi kesä, aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta ja lämpötila oli hellelukumissa. Vuokrasimme kaksi autoa, joilla matkoja vierailukohteiden ja majapaikan välillä taitettiin. Autoilusta tulikin yksi matkan elämyksistä. Johtoauto suunnilleen tiesi, mihin oltiin menossa, ja perässä tuleva varjosti sitä kuin dekkareissa ikään.

Ensimmäinen vierailu tehtiin Elsevierille. Vierailukäyntimme vetäjänä toimi Account Executive Sanna Harjula. Elsevierin uusi uljas 25-kerroksinen toimistorakennus Amsterdamissa oli mykistävää. Sanna Harjula ohjasi meidät rakennuksen 23. kerroksessa olevaan neuvotteluhuoneeseen, jossa saimme viimeisintä tietoa Elsevierin tuotteista ja palveluiden kehittämistä. Muutama meistä käveli 23-kerroksesta portaat alas. Portaikon ulkoseinä oli lasia, ja synnytti vaikutelman kuin olisimme laskeutuneet pilvien tasol- taan pinnalle.

Elsevierin esittelyihin oli varattu aikaan neljä tuntia ja esittelijöitä oli viisi. Saimme alkuun ly-

hyen Elsevierin historiakatsauksen **Lenerl Sharpilta**. Jo 1580 Louis Elsevier julkaisi sen aikaisen tieteen tekijöiden kuten Galileon, Erasmuksen ja Descartesin kirjoituksia. Elektroninen julkaiseminen alkoi yhteistyössä yliopistojen kanssa TULIP-projektissa vv. 1991-1995. The Milestones – Miami -projektissa kokeiltiin jo web-julkaisua vuosina 1994-1996, ja nykyinen ScienceDirect syntyi 1998.

Elsevier esittäytyi myös kehittyviä maita tukevana globaalina toimijana. Sopimuksia kehittyville maille edullisesti toimitettavista lehtiartikkeleista on tehty WHO:n ja FAO:n kanssa.

E-kirjat mukaan ScienceDirectiin

Juliette Goetze kertoi ScienceDirectin tulossa olevasta ulkoasumuutoksesta ja esitteli ulkoasultaan pelkistetyimmän ja selkeämmän hakuliittymän. Parempi käytettävyys on sivujen keskeinen ominaisuus. Käyttäjä pääsee entistä suorem- paa tietä, nykyistä vähemmällä klikkauksilla tiedon äärelle.

Uusi SD-sivusto hyödyntää webin edistyneitä ominaisuuksia: tiedonhakuun tulee muutoksia, pikahaku uudistuu ja personoidut palvelut paranevat. Uudistuneet Science Directin sivut tulevat käyttöön 19.8.. SD sisältää tällä hetkellä 7,5 miljoonaa artikkelia ja tähän mennessä (vuodesta 1998) siitä on ladattu yli 500 miljoonaa artikkelia.

ScienceDirectin hallinnointiominaisuuksia parannetaan muun uudistuksen lisäksi. Palvelussa on paremmat mahdollisuudet räätälöidä SD:n haku- ja ulkoasuominaisuuksia kirjastokohteisesti sekä tarkastella käyttötilastoja. Elsevierin edustaja totesikin, että koskaan ei voi olla täysin tyytyväinen siihen mitä on saavutettu, kehitettävää riittää aina.

Vuoden 2006 loppuun asti SD:n tilaajilla on koekäyttö **China Collection** -kokoelmaan, joka sisältää englanninkielisiä Kiinassa painettuja julkaisuja ja lehtiä.

Science Directistä on jo saatavissa sähköisenä myös kirjoja. Kirjakokoelmien määrä kasvaa merkittävästi. Kirjakokoelma käsittää 150 sarjanimekettä, käsikirjoja on 164 nimekettä. Kirjojen ja lehtien välillä on linkityksiä, joka muuttaa kirja- ja lehtiartikkelien käyttöä merkittävästi tiedon lähteenä.

Käyttäjät tiiviimmin käyttöliittymäsuunnitteluun

Stephen Stipdonk esitteli Elsevier käyttäjäkeskeistä käyttöliittymäsuunnittelua. Käyttäjäkeskeisen suunnittelun tavoitteena on tuote, joka on hyödyllinen, helppo käyttää ja käyttäjien kokemukset tuotteesta ovat hyviä. Suunnittelufilosofia alkaa ja päättyy aina käyttäjään. Käyttäjäkeskeinen suunnittelumalli sisältää kolme vaihetta: käyttäjän tarpeiden ja toimintamallien ymmärtäminen, suunnittelu ja arviointi.

Elsevierin suunnittelutiimiin kuuluu yli 20 henkilöä, jotka toimivat Elsevierin toimipisteissä ympäri maailmaa. Suunnittelun tärkeimpänä lähtökohtana on tuntee loppukäyttäjät ja ymmärtää heidän työtehtäviään ja tavoitteitaan, siksi Elsevier kehittää tuotteitaan tiiviissä yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Elsevierin suunnittelijat vierailevat asiakkaiden luona, jotta syntyisi kuva työnkulusta ja toimintaympäristöistä, joissa tuotteita käytetään. Tietoja kerätään käyttäjän tarkkailun ja haastattelujen sekä www-pohjaisten kyselyjen avulla. Käyttöliittymien prototyyppejä testataan oikeilla loppukäyttäjillä.

Elsevier suorittaa jatkuvasti kilpailija-analyysijä, analyysien kohteina ovat kilpailevien tuot-

teiden käyttöliittymät ja niiden toiminnallisuus. Elsevier pitää yllä kontakteja kirjastohenkilökuntaan tarjoamalla seminaareja ja koulutusluisuuksia ja saa myös näistä suoraa palautetta asiakkailta.

Käyttäjakeskeisen suunnittelun tuloksena syntyy tuotteita, joita asiakas tarvitsee, joita on helppo käyttää ja jotka ovat parempia kuin kilpailevat tuotteet. Niin loppukäyttäjän kuin kirjastohenkilöstönkin ongelmana on, kuinka löytää halutut tiedot isosta aineistovalikoimasta, kuinka osaa ja muistaa hakea aina oikeasta tiedonlähteestä.

”Federated search” eli monihaku useista eri tietokannoista yhdellä haulla on nouseva suuntaus. Käyttäjäkyselyt paljastavat, että käyttäjät toivovat tiedonhaulta yksinkertaisuutta ja googlemaisuuksia. Elsevierin vastaus tähän tarpeeseen on monille tutuksi tullut SCOPUS.

Yhä suurempia yhteistietokantoja

Ulrika Nordlöf esitteli SCOPUS-sitaatio- ja viitetietokantaa, jossa on viitteitä yli 15 000 lehdessä yli 4 000 kustantajalta, kaiken kaikkiaan yli 245 miljoonaa viitettä viimeiseltä kymmeneltä vuodelta. SCOPUS julkaistiin v. 2004 laa-

jan asiakastarpeiden kartoittamisen jälkeen. Se on myös SFX-yhteensopiva ja sitaatietietokanta. SCOPUS -tietokantaan on kehitteillä ISI Science Citation Indexiä muistuttava viittausanalyysimahdollisuus.

Elsevierin arvio on, että SCOPUS on edellä mainittua tuotetta laajempi ja luotettavampi. SCOPUS-tietokannan luotettavuutta perustellaan sillä, että siinä voi kontrolloida henkilön omia viittauksia, omat viittaukset voi poistaa, mitä SCI:ssä ei voi tehdä. Tällä on vaikutusta Science Citation Indexin kovin suurta painoarvoa tieteellisen tiedon arvioinnissa saaneeseen impact factory -lukuun.

Saimme lounastauolla vielä tilaisuuden keskustella Elsevierin henkilöstön kanssa. Näin saimme tilaisuuden houkutella Elsevieriä syksyn kausijulkaisupäivään esittelemään uudistuksia ja uusia tuotteita.

Matkoineen Elsevierin käynti oli työpäivän mittainen. Ryhmämme siirtyi Amsterdamin keskustaan, jossa hajaannuimme van Gogh- ja Rijksmuseoihin. Muutama valitsi näiden sijasta Hard Rock Cafen terassin, kulttuuritajaukselta eivät hekään onnistuneet välttymään, koska pääsivät

keskelle capoeira-esitystä. Museoiden jälkeen teimme kunnan kävelylenkin Amsterdamissa ja kävimme kanavaristeilyllä.

Illaksi palasimme Aalsmeeriin ja nautimme iltapalaa paikallisessa intialaisessa ravintolassa. Lähtiessämme ravintoloitsija kätteli jokaisen henkilökohtaisesti ja toivotteli tervetulleeksi uudelleen.

Käyttöoikeus e-aineistoihin jäsenmaksulla

Torstain aamupäivälle oli sovittu tapaaminen Hou-

teniin SURFdienstin vieraaksi. Aamuliikenne muistutti, kuinka hyvä meillä täällä pohjanpe-
rillä on. 50-60 kilometrin matka Aalsmeerista van Houteniin, keskelle Hollantia, kesti puo-
litoista tuntia, vaikka sinne vei nelikaistainen
moottoritie.

Toimintaa esitteli John Janssen ja Els van Ad-
richem. Konsortioon kuuluu 14 yliopistoa ja 43
AMK:ia vastaavaa korkeakoulua. Surf on jaet-
tu Surfnet- ja SurfDiensten-osiin, joista edelli-
nen hoitaa ohjelmistolisenssit ja jälkimmäinen
e-aineistot. Ohjelmistolisenssejä välitetään myös
konsortio-organisaation opiskelijoille ja henkilö-
kunnalle suoraan.

SURF on FinELibin kaltainen organisaatio.
SURF palvelee vain korkeampaa opetusta ja tut-
kimusta, eikä aio laajentaa toimialaansa yleisiin
kirjastoihin. SURF ei nauti keskitettyä perusra-
hoitusta, vaan kirjastot maksavat SURFille jäsen-
maksun. Sillä kirjasto saa oikeuden liittyä SUR-
Fin lisensoimiin aineistoihin.

Jäsenmaksun maksanut organisaatio saa käyt-
täjä tunnukset palvelusivuille, joilta näkee kaikki
sopimukset ja kustannukset. Sivujen kautta voi
liittyä yksinkertaisesti aineistosopimukseen koska
tahansa toisin kuin meillä Suomessa.

Kustannustenjakoperiaatteista puhuttiin vä-
hän, mutta ym-
märsimme, että
periaatteet ovat
suhteellisen
monimutkai-
sia. Sopimuk-
set kustantajien
kanssa ovat sa-
laisia, joten nii-
tä ei paljastet-
tu vierailijoil-
le. SURFin toi-
minta näytti Fi-
nELibiin verrat-
tuna huomatta-
vasti joustava-
ammalle. Me-

hän saamme FinELibiltä tarjouksen, johon on
ilmoitauduttava määräajassa ja lopullinen hinta
selviää vasta, kun sopimus on tehty.

SURF lisensoi myös ohjelmistoja, jäsenorgani-
saatioiden opiskelijat voivat SURFin kautta os-
taa esimerkiksi Microsoftin ohjelmistoja erittäin
edullisesti. Näin opiskelijoille tarjotaan laillinen
tie hankkia ohjelmia edullisesti, jolloin ei tule tar-
vetta ottaa käyttöön laittomia kopioita.

SURFin uusi aluevaltaus on videot. SURF li-
sensoi verkkoon esimerkiksi dokumenttiohjel-
mia ja muuta kansallista tuotantoa. Tällä toi-
minnalla SURF auttaa kouluttajia ja luo mah-
dollisuudet aineistojen käyttämiseen opetukses-
sa. SURF harkitsee myös elektronisten aineisto-
jen hallintajärjestelmän (ERM) lisensointia, mi-
kä helpottaisi etenkin verkkolehtien hankinnan
rationalisointia.

Hollannissa ei kaivata keskittämistä

Valitettavasti SURFin tapaamisen yhteyteen so-
vittu Amsterdamin yliopistokirjaston johtajan ta-
paaminen ja yliopistokirjastojen konsortion esit-
tely peruuntui, mutta saimme SURFin esitteli-
joiden suulla hieman kuvaa, mistä konsortios-
sa on kyse. Konsortio on neuvotteleva elin, se

ei tee lisenssiso-
pimuksia, mut-
ta pyrkii muu-
ten ajamaan yh-
teisiä etuja.

Hollannis-
sa kirjastot ovat
hyvin itsenäi-
siä, eikä tarvet-
ta voimakkaa-
seen keskittä-
miseen tai yh-
tenäistämiseen
koeta. Kilpailu
yliopistojen vä-
lillä on voima-
kasta ja jokai-

nen haluaa luoda oman erityisen toisista poikkeavan profiilinsa, joten myös kirjastoille tämä on tärkeää. Nellin kaltaisiin yhteisiin järjestelmiin ei ole mitään halua.

E-aineistojen myötä kirjastojen rooli on muuttumassa. Kirjastot eivät enää ole lainaamoja, vaan muuttuvat yhä voimakkaammin opiskelijoiden olohuoneiksi ja työskentelytiloiksi. Kirjasto hankkii sisältöjä, joita käyttäjät käyttävät siellä, missä heille parhaiten sopii, kirjastotila on keidas yliopiston keskellä, jossa opiskelija voi rentoutua tai työskennellä, mikä tarve kullakin sitten on. Kirjastojen merkitys ei tulevaisuudessakaan näyttäisi olevan vähenemässä vaan päinvastoin.

Konsolidaatiopalvelu tarjoaa lehdet paketteina

Van Houtenista siirryimme Lisseen. Liikenne oli tällä kertaa suosiollisempi, noin 60 kilometrin matka taittui tunnissa. Tutustumiskäynti Swets & Zeitlingerin pääkonttorissa Lissessä, jossa Frans van Ette (Director Marketing) kertoi Swetsin rolista palveluiden välittäjänä. Sen jälkeen pääsimme tutustumaan Swetsin konsolidaatiopalveluihin.

Jos Elsevier kurotteli pilviin, niin Swetsin konttori levittäytyi laajalle maata myöten. Swetsin slogan on ”Dynamics and demands in the information environment”.

Julkaisumailma on e-aineistojen myötä muuttunut, mukaan on tullut uusia toimijoita, muun muassa julkaisuarkistot ja open access. Tilattavan aineiston hinnoittelu- ja sopimuskiemurat ovat monimutkaisia ja aineistojen hallinnalta vaaditaan yhä enemmän. Välittäjä tarjoaa monimutkaisstuvassa toimintaympäristössä monipuolista palvelua ja työkaluja kirjastoille.

Myös Swets on tarttunut loppukäyttäjien asettamaan haasteeseen googlemaisesta hausta ja kehittää omaa työkaluaan (SwetsWiseSearcher), joka hakee sekä vapaata verkkoaineistoa, että asiakkaan lisensoimista aineistoista ja asiakkaan kokematietokannoista. Tämäkin esittely osoitti, että jäykät järjestelmät ovat aikansa eläneet ja ke-

hitys alalla on nopeata. Itsetyytyväisyyteen ei ole varaa, vaan aina on parannettavaa..

Kaiken e-hehikutuksen jälkeen Swets tarjosi meille myös oivallisen esittelyn arjen todellisuudesta, jossa näimme ihan raakaa ruumiillista työtä. Swets tarjoaa asiakkailleen konsolidointipalvelua. Palvelussa kustantajat lähettävät asiakkaan tilaamat lehdet välittäjälle, joka sitten kokoaa lehdet yhteen ja lähettää ne yhtenä pakettina asiakkaalle esim. kerran viikossa.

Swetsillä on kymmenen Consolidation-palvelun toimipistettä eri puolilla maailmaa, näissä käsitellään vuosittain yli 10 miljoonaa lehteä. Jokainen käsiteltävä lehti rekisteröidään atk-ohjelmaan omalla tunnuksellaan. Syntyvän lehtirekisterin avulla pystytään jäljittämään jokainen lehdin käsittelyvaihe.

Lisäarvopalveluja lehtien käsittelyyn

Lehden tilaaja voi ostaa konsolidointipalveluun lisäarvopalveluita, esimerkiksi lehtien leimauksen. Asiakkaan toivomuksen mukaan lehdet voidaan myös tarroittaa, turvatarroittaa, varustaa lehtikiertolistalla yms. asiakkaan tilauksen mukaan. Consolidation-palvelu hoitaa myös saapumatta jääneiden numeroiden karhunnan.

Hollannin Lissessä toimivaan yksikköön oli yhdistetty myös eräänlainen kaksoiskappale- tai ylimääräisten numeroiden varasto. Puuttuvien ja karhuttujen tilalle voidaan ko. varastosta lähettää asiakkaalle puuttuva lehti nopeasti.

Näimme konsolidointikeskuksen työprosessin kustantajalta saapuvasta paketista asiakkaalle lähetettävään pakettiin. Vaiheisiin kuuluu lehti pakettien purkua, lehtien lajittelua, saapumisvalvontaa, käsittelyä ja lehtien pakkaamista. Kymmeniä tuhansia lehtiä kulkee yksikössä työskentelevien henkilöiden käsien läpi, viidensadan lehdin tuntivauhdilla lehtien tietoja siirrettiin palvelun rekistereihin.

Inhimillisten virheiden mahdollisuus tiedostetaan ja eri vaiheisiin liittyy monenlaisia ristiintarkistuksia. Työ vaikutti lähinnä teollisuustyöl-

tä, ehkä vapaakappaleiden lajittelussa on pieni riipaus samaa, mutta ei samanlaisia julkaisumääriä kuin isolla globaalisti toimivalla välittäjällä.

Kysyimme, kuinka ergonomia on otettu huomioon, kun työolot vaikuttivat rankoilta. Asia on tiedostettu ja siksi tehtävää vaihdetaan useita kertoja päivässä. Kukaan ei tee samaa vaihetta koko päivää. E-lehdistä huolimatta konsolidointikeskuksen työt eivät ole vähentyneet. Painettuja lehtiä tilataan edelleen, vaikka tilaukset vähenevät. Painettujen tilauksiin ostetaan nyt enemmän palvelua.

Ennen paluuta Aalsmeeriin kävimme vielä tutustumassa Keukenhofin tulppaneihin- ja metsäiseen puutarhaan, jossa vierähti pari tuntia kuniin lämpimänä kevätiltana. Tulppaanit hehkuvat puistossa vielä hyväkuntoisina, atsaleat kukoistivat, värejä ja muotoja riitti.

Ilta päättyi italialaisessa ravintolassa Aalsmeerissa.

EBSCO suuntaa asiakaslähtöisyyteen

Ennen kotimatkaa vierailukohteenamme oli vielä Aalsmeerissa sijaitseva EBSCO. EBSCO:n pääkonttori on Birminghamissa ja Aalsmeerissä sijaitseva konttori oli toimiva, mutta vaatimaton. EBSCO on lähes kolme kertaa suurempi yritys kuin Swets, lähes kolminetuhansine työntekijöineen.

Elton B. Stephens Company perustettiin vuonna 1944. Sherry van Leemput esitteli EBSCO:n palveluja ja Mikko Laitinen EBSCO Information Servicen -palveluja (EBSCO Subscription Services = lehdet & EBSCO Publishing = tietokannat).

EBSCO:n slogan on ”Customer Focused Content Driven”. Haasteet ovat samoja kuin muillakin, voimakkaasti muuttuvassa kustannusmaailmassa aineistojen hallinta ja asiakaslähtöisten palvelujen tuottaminen. Ja EBSCOltakin on tulos-

sa kirjastoille uusi hallintatyökalu ja googlemainen hakukone.

EBSCO:n EJS-palvelu (Electronic Journal Service) tarjotaan nykyisin EBSCOhostin käyttöliittymän kautta ja EJS:n hallinnointijärjestelmä EJS Admin tulee liittymään EBSCOhostin admin-toimintoihin.

Yhteenvedona voisi todeta, että kehitystrendit ovat samansuuntaiset, olipa kyseessä sitten välittäjä tai kustantaja. Me kaikki tiedon kanssa toimijat olemme samojen haasteiden edessä muuttuvassa maailmassa ja kilpailu on kovaa.

Pidimme perjantaina aamiaisella vielä pikaisen kokouksen, jossa pohdimme syksyn kausijulkaisupäivän ohjelmaa. Kausijulkaisupäivä on 15.9. Tieteiden talossa. Ohjelmassa tulee olemaan muun muassa ajankohtaista tietoa alati muuttuvasta kausijulkaisumaailmasta ja uusien työkalujen esittelijä.

Opintomatkaan osallistuneet Suomen tieteellisen kirjastoseuran kausijulkaisu-työryhmän jäsenet:

FRILANDER ULLA-MAIJA, Jyväskylän yliopiston kirjasto, INNANEN LEENA, Säteilyturvakeskuksen kirjasto, JOUNIO TIINA, Oulun yliopiston kirjasto, JULA EIVOR, hallituksen edustaja, JÄRVINEN JANNE, LehtiMarket Oy, LAAMANEN IRJA, Työterveyslaitoksen tietopalvelu, LAITINEN MIKKO, Ebsco, NURMINEN HANNELE, Tampereen yliopiston kirjasto, SEPPÄLÄ MARJA-LIISA, Helsingin yliopisto, SUIKKANEN EIJA, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

Tietoa kirjoittajasta

*Mikko Laitinen, myyntipäällikkö,
Ebsco Information Services
email. mlaitinen@ebSCO.com*